

Bies van Ede

De vliegende jongen

Lees over Sybren in 1795

zwijsen

De vliegende jongen

Bies van Ede

Met tekeningen van Els van Egeraat

zwijsen

Zwijisen, dé leesspecialist sinds 1846. Ruim 80% van de kinderen leert op school lezen met Zwijisen. Lezen is de basis voor leren: van rekenen tot schrijven, van geschiedenis tot aardrijkskunde. Zwijisen, voor een leven lang leesplezier!

1e druk 2021

ISBN 978 90 487 3934 9

NUR **283/282**

© Uitgeverij Zwijisen B.V., Tilburg, 2021

Tekst: Bies van Ede

Illustraties: Els van Egeraat

Vormgeving: Natascha Frensch

Historisch advies: Hans Vermeer

Voor België:

Uitgeverij Zwijisen.be, Antwerpen

D/2021/1919/097

Behoudens de uitzonderingen in de Auteurswet mag niets uit deze uitgave worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor licenties voor knipselkranten en -diensten of voor het overnemen voor onderwijsdoeleinden kunt u contact opnemen met de Stichting PRO: www.stichting-pro.nl. Voor meer informatie over auteursrecht in het onderwijs gaat u naar www.onderwijsauteursrecht.nl.

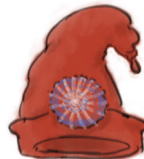
Inhoud

Duik in de tijd ...	4
Hoe leeft een kind in deze tijd?	6
Sybren steelt een brood	9
Isabella van de kermis	17
Professor Volta	24
De magische machine	29
Teylers museum	37
Elektrische vloeistof	43
Onzichtbare krachten	51
De elektrische kus	57
Hooggeëerde Haarlemmers ...	63
Bedrogen!	69
Over de makers van dit boek	75
Tips voor je boekbespreking	76

Duik in de tijd ...

In 1795 waren de Nederlanden een republiek. Kort daarvoor was in Frankrijk een revolutie uitgebroken. De bevolking wilde niet meer geregeerd worden door een koning en een clubje edelen. Dat zorgde voor veel onrust in heel Europa. Ook hier wilden de mensen veranderingen. Willem V, de prins van Oranje die als 'stadhouder' het land regeerde, vluchtte naar Engeland.

De patriotten waren burgers die wilden dat de macht in het land onder meer mensen verdeeld werd. Ze maakten al een jaar of tien ruzie met de aanhangers van Willem V, de orangisten. Toen Willem V vluchtte, kregen de patriotten de macht. Dat duurde niet lang. Een jaar later werd ons land veroverd door de Fransen.

Pruiken waren een tijdlang erg in de mode. Je droeg ze niet omdat je kaal werd, maar omdat een pruik veel mooier werd gevonden dan je eigen haar. Eerst werden ze steeds groter, vooral bij vrouwen. Die droegen er soms zelfs eentje in de vorm van een zeilschip. Mannen hadden pruiken met lange krullen. Daarna werden de pruiken weer kleiner, tot ze helemaal verdwenen.

De prinsenvlag is de officiële vlag van de republiek. Het is de voorloper van onze rood-wit-blauwe vlag. Oranje is de kleur van de prinsen van Oranje. Nederlandse sporters dragen nog steeds vaak oranje, wit en blauw en niet vaak rood-wit-blauw. Hun outfit is gebaseerd op de prinsenvlag!

Teylers Museum in Haarlem is het oudste museum van Nederland. Het is nu een soort museum van een museum. Het topje van de Mont Blanc is er te zien, en ook een Mosasaurus, een fossiel van een prehistorisch reptiel dat vlak bij de Maas is gevonden. Ook kun je er nog altijd de elektriseermachine van Van Marum bekijken, die een belangrijke rol speelt in dit boek.

Hoe leeft een kind in deze tijd?

Wonen

Het is 1795. Mensen wonen dicht bij of zelfs óp hun werk. Sybren woont met zijn ouders in een huisje op het landgoed van meneer Van Marum. De meeste inwoners van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden wonen buiten de steden. Alleen Amsterdam is een echt grote stad.

Eten en drinken

In Engeland is thee de grote hit, in de rest van Europa wordt koffie populair – maar natuurlijk alleen voor wie het kan betalen. Arme mensen (ook kinderen!) drinken dunbier, want water komt uit dezelfde rivier als waarin de was wordt gedaan en al het afval wordt gekieperd. Dat drink je dus niet. Warm eten is meestal soep, maar ook steeds vaker aardappels. Vaak zonder vlees, want dat is te duur. Brood eet iedereen.

Gezondheid

In deze tijd is het bijna een wonder als je zeventig wordt. Veel kinderen halen hun vierde jaar niet eens. Als je iets mankeert, ga je naar de barbier, die niet alleen haren knipt maar ook zieken geneest.

In 1725 is de beroemde dokter Boerhaave in Leiden al begonnen met een nieuwe aanpak van ziekte, op basis van wetenschap. Maar heel veel mensen geloven niet in nieuwigheden. Bovendien kunnen alleen rijke mensen een bezoek aan de dokter betalen.

Ziektes zoals tuberculose (tering), malaria en zelfs de pest nemen nog steeds iedereen te grazen.

School

De meeste kinderen gaan niet naar school: daar is geen geld voor. Gratis onderwijs bestaat niet. De meester moet leven van het schoolgeld en heeft er vaak nog een baantje bij. Dan lopen er bijvoorbeeld een paar varkens in de schoolklas.

Scholen horen bij kerken. Je leert er schrijven en rekenen en veel over de Bijbel. Dat is het zo'n beetje.

Sybren steelt een brood

De wereld staat op zijn kop! Alles wordt anders, nooit zal er meer iets hetzelfde zijn. Stadhouders Willem is gevlucht!

In de straten van Haarlem drommen de mensen bij elkaar. Ze luisteren naar nieuwtjes en als het nieuws hun niet bevalt, beginnen ze te roepen. Hier en daar gaan er mensen met elkaar op de vuist omdat ze het niet met elkaar eens zijn. Het is februari en het is koud, maar de mensen zijn verhit.

De een vindt dat de wereld vergaat. De ander vindt dat in dit jaar, 1795, de wereld juist gaat beginnen, een heel nieuwe wereld waarin alles anders wordt.

Wat dan allemaal? Alles! De gewone mensen worden de baas. Revolutie! Eerst in Frankrijk, en nu komen ook in de Nederlanden de gewone mensen aan de macht.

Een boer van buiten de stad staat tegenover een man met een leren schort voor, een smid misschien.

‘Jij denkt dat je veilig achter de stadsmuren zit!’ brult de boer met een rooie kop. ‘Jij denkt zeker dat je een betere wereld kunt tegenhouden, Oranjeklant! Stomme Haarlemmer!’

De smid balt een vuist. ‘Ze noemen ons muggen,’

zegt hij, 'maar ik kan je wel even laten voelen hoe een Haarlemse mug steekt. Dat voelt als een vuist tegen je neus.'

De boer doet een paar stappen achteruit en valt dan languit over een jongen van een jaar of tien, die net bezig was er tussen de lange benen van de mensen vandoor te gaan.

Sybren heet de jongen, en hij heeft daarnet een brood gestolen.

Op weg naar het museum in de stad waar hij klusjes moet doen, kwam hij terecht in een ruzie tussen een boerenkar en de koets van de een of andere rijke. De man op de kar wilde niet opzijaan en er werd flink gescholden. Dat laat wel zien dat de wereld op zijn kop staat: de armen wijken niet meer voor de rijken. Terwijl Sybren naar de ruzie stond te kijken, heeft iemand het buideltje met de munt van zijn riem gesneden. Eén munt, gelukkig was dat alles, maar toen kon hij niet meer het brood kopen waar hij de hele dag op moest leven. Zijn hele lijf riep: Honger! En voor hij het wist, had Sybren een brood gejat.

Met het brood onder zijn arm zigzagde Sybren tussen de mensen door. Hij ontweek schoenen, laarzen en klompen ... en zag de boer te laat. De boer valt achterover en komt op zijn rug terecht, en je kunt horen dat dat nogal veel pijn doet.

Sybren blijft niet staan kijken hoe het met de man is. Met het bulderende gelach van de smid in zijn oren gaat hij ervandoor. Het brood heeft hij niet laten vallen. Gelukkig maar, zijn dieverij was niet voor niets.

De mensen om hem heen hebben het te druk voor kinderen. Sybren duikt een steegje in en komt er aan de kant van de rivier weer uit. De rivier heet het Spaarne, en hij stroomt dwars door de stad. Aan de kade is het altijd druk. Krakend deinen de schepen op het water. Ze liggen te wachten bij de grote hijskraan voor de Waag. In het indrukwekkende waaggebouw wordt alles gewogen wat de stad in komt. Over het gewicht betalen de kooplui belasting. Zo is dat altijd geweest. Of het altijd zo zal blijven, is de vraag, want de wereld staat op z'n kop en zo. Sybren leunt tegen een muur om even bij te komen. Links aan de rivier ligt het gebouw waar hij heen moet: het museum van Pieter Teyler, een prachtige, ovale zaal vol wetenschappelijke ontdekkingen en boeken en kunst. 'Teylers museum' is het eerste en enige museum in het land. De meeste Nederlanders kennen het woord niet eens. Eerst even wat eten en dan naar het museum, besluit Sybren.

Het brood onder zijn arm ruikt alsof het door een engeltje is gebakken. Wat zal de eerste hap goed smaken! Maar ja, het is gestolen en ...

‘Hé!’ Sybren schiet overeind. Iemand heeft een ruk aan het brood gegeven. ‘Hé, blijf met je tengels van mijn brood af!’

‘Jouw brood?’ zegt een meisjesstem spottend. ‘Jongen, ik stond naast je toen je het bij de bakker jatte!’

Het meisje heeft rood haar. Niet vuurrood, meer oranje, zo oranje als de kleur op de Nederlandse prinsenvlag.

Op de Grote Markt achter hen hoort Sybren opeens gebrul opgaan. ‘O-ran-je!’ brullen tientallen kelen. ‘O-RAN-JE!’ Alsof hij de haarkleur van het meisje nog niet gezien had.

De oranje-roepers krijgen antwoord van andere stemmen. ‘Pro patria, pro patria!’ Voor het vaderland, dus. Sybren heeft het al zo vaak gehoord.

De ene groep bestaat uit aanhangers van de stadhouder, prins Willem V van Oranje. De andere groep zijn opstandelingen. Ze noemen zich patriotten, en dat zijn mensen die houden van hun vaderland.

De twee groepen hebben al jaren ruzie. Maar nu lijkt het erop dat die van Oranje verloren hebben. De stadhouder is gevlucht, en nu is Nederland een

republiek zonder leider. In plaats van de prins zijn nu gewone mensen de baas. Of eigenlijk: gewone *rijke* mensen.

Het meisje heeft, terwijl Sybren met zijn gedachten ergens anders was, de kans gegrepen om een stuk brood in haar mond te proppen. Nu steekt ze haar hand uit voor nog een snelle graai, maar Sybren grijpt haar pols.

‘Vuile gapper,’ wil hij haar toebijten, maar hij slikt zijn woorden in. Hij hoort haar antwoord al in gedachten: Je bent zelf een vuile gapper!

Dus geeft hij een ruk aan haar pols. Als hij hoopte dat ze zou struikelen en vallen, heeft hij het mis. Ze rukt haar arm terug, en dat doet ze met zó veel kracht dat Sybren haar wel moet loslaten.

Het gebrul op de Grote Markt klinkt nog luider.

Sybren en het meisje kijken allebei bezorgd.

‘Vechtpartij?’ vraagt het meisje. Het klinkt angstig, terwijl ze hem niet bang uitgevallen lijkt.

‘De tenten ...’

Tenten? denkt Sybren. En dan weet hij opeens dat hij het meisje eerder heeft gezien. Ze liep rond op de kermis die opgesteld staat op een plein achter de Grote Markt.

Kermisvolk is slecht volk, zeggen ze; het zijn dieven en inbrekers en moordenaars. Met kermisvolk hoor

je niet om te gaan, want voor je het weet stelen ze je en moet je de rest van je leven voor niets werken. Als slaaf.

'Dáár!' roept een nijdige stem opeens achter hen. Sybren en het meisje kijken tegelijk om, alsof ze allebei iets op hun geweten hebben.

De boer die over Sybren heen viel, komt op hen af. 'Jij krijgt een pak op je mieter, jongen!'

'Kom mee,' zegt het meisje snel. 'Ik weet de weg. In ruil voor een half brood.'

Sybren krijgt niet de kans om tegen te sputteren. Ze grijpt zijn hand en het volgende moment gaan ze er hollend vandoor langs de rivier.

De boze boer blijft schreeuwend en tierend achter, maar de mensen om hem heen schreeuwen veel harder.

Isabella van de kermis

Kermisvolk reist rond, van stad naar stad, van dorp naar dorp en van jaarmarkt naar jaarmarkt. Hoe kan het dan dat het meisje betere schuilplekken in de stad kent dan Sybren?

Ze zitten in een nis van de oude stadspoort bij het Spaarne. Sybren is al honderdduizend keer door deze poort de stad uitgegaan en weer binnengekomen, maar de schuilhoek is hem nog nooit opgevallen. Ze zitten hijgend tegen de koude stenen en het meisje graait alweer naar Sybrens brood.

Hij duwt haar hand weg. 'Eerst zeggen hoe je heet.'
'Dan moet jij het ook zeggen. Ik ben Isabella.'
'Sybren,' zegt Sybren nors.

Duik in het leven van Sybren. Niet naar school of naar de film, maar werken en wat rondzwerven in de stad.

Het is 1795. Sybren is het knechtje van de beroemde dokter Van Marum. Dit is de tijd waarin geleerden zich bezighouden met elektriciteit. Gewone mensen denken dat het allemaal tovenarij is, maar dokter Van Marum en Sybren weten natuurlijk beter. Als Sybren een meisje leert kennen dat in de kermisttent van professor Volta werkt, beleven ze samen een avontuur waar de vonken van afspatten.

*Duik in
de tijd van* →

pruiken en revoluties

NUR 283/282
www.zwijsen.nl

9 789048 739349